

ANKARA ÜNİVERSİTESİ, DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
DOĞU DİLLERİ

Cilt : II., Sayı: 4 den Ayrıbasım

SİNOLOJİ ARAŞTIRMALARININ TARİHÇESİNE
GENEL BİR BAKIŞ

Dr. Pulat OTKAN

1981

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA . 1981

SİNOLOJİ ARAŞTIRMALARININ TARİHÇESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Dr. Pulat OTKAN

Genel olarak tarih ile coğrafya ya da doğal koşullar arasındaki ilişki yokumsanamaz. Özellikle yakın çağlar öncesi, insan topluluklarının doğaya büyük ölçüde bağımlı oldukları dönemlerde, doğal koşullar yaşam biçimini belirleyici önemli bir etken olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Asya Kıtası denen büyük kara parçası, coğrafya koşullarına göre birkaç bölgeye ayrılmakta, bu bölgeler aynı zamanda tarihsel alanları da belirlemektedir.

Dünyadaki kara parçalarının üçte birini kapsayan Asya Kıtası'nın doğusu ile güneyi okyanuslardan etkilenmiş. Huang-ho, Yang-tzu Chiang, Ganj ve İndus ırmakları ile Mezopotamya dolaylarında, tarımcı bir çevre oluşturmaya uygun doğal koşullar, buralarda belli tarihsel alanların ortaya çıkmasını sağlamıştı. Okyanusların etkisinden yoksun, iç bölgelerdeki çöl ve bozkırlarda ise, insan toplulukları yüksek dağlardan doğan ırmak boylarında, göçebeliği ya da vaha tarımcılığını geliştirmişler, daha önce sözünü ettiğimiz tarımcı dünyadan farklı bir tarihsel çevre oluşturmuşlardır.

Bu görüş açısından, Asya'nın tarihsel alanları genellikle, Çin merkez olmak üzere Doğu Asya, Hindistan merkez olmak üzere Güney Asya, Irak-İran merkez olmak üzere Batı Asya olarak ayrılmaktaysa da, bunlara İç-asya tarihsel çevresini de ekleyenler bulunmaktadır.

Doğu Asya bölge olarak, Çin, Vietnam, Kore ve Japonya'yı içermekle beraber, Doğu Asya tarihi ve kültürü ile ilgili pek çok sorun Çin tarihi içinde, Çin kültürü içinde düğümlenmiştir. Bu nedenle, "Çin yazısı kültür alanı" ya da "Konfüçyüsçü kültür alanı" olarak nitelendirilen bu bölgenin tarihine "geniş anlamda Çin tarihidir" denirse, pek fazla abartılmamış olur.

İlk Çince yazıya günümüzden 5785 ± 100 yıl önce raslanmaktadır¹.

1- 14.7.1977 tarihli *Kuang-ming Jih-pao* gazetesinde çıkan bir yazıda Çinli bilim adamı T'ang Lan, son arkeolojik kazılarda ortaya çıkan belgelere göre daha önce 4000 yıl geriye götürülebilen Çin yazısının Mısır hiyeroglifleriyle yaşıt olduğunu kanıtlandığını söylemektedir.

Kayıtlarını günü gününe tutma alışkanlığı olan Çinlilerin, yüzyıllar öncesinden kalma binlerce ciltlik tarih, edebiyat ve felsefe kitabı olduğu düşünülürse, salt yazılı belgelere dayanarak, bazan birkaç yıllık bir dönemin tarihini bile araştırmaya girişmek pek çok belgeyi gözden geçirmeyi gerektirecektir. Bu nedenle, Çin dışında, XVI. yüzyıldan bu yana, yabancılar tarafından belli Çince kaynakların çevirisiyle başlatılan Sinoloji araştırmalarının bugünkü birikimi küçümsenmeyecek bir düzeye erişmiştir. Ancak, özellikle eski ve ortaçağlarla ilgili olarak, en az yüzyıldan bu yana, üzerinde tartışıldığı halde, hala çözümlenemeyen sorunlar da az değildir.

Ortaçağa değin, Avrupa'nın Doğu konusunda pek fazla bilgisi bulunmamaktaydı. XIII. Yüzyıl'da Moğolların Avrupa'ya girmeleriyle Avrupa ile Asya arasında bir ulaşım köprüsü kurulmuş, böylece Avrupalıların Doğu konusundaki bilgileri artmaya başlamıştır. Bu arada, XVI. Yüzyıl'da Cizvit misyonerleri Hristiyanlığı yaymak amacıyla Doğu'ya gitmeye başlamışlar, bu girişim Avrupa'daki Doğu Asya araştırmalarının temelini ve başlangıcını oluşturmuştur.

Çin uygarlığını Avrupa'ya tanıtan Güney Avrupa ülkeleri, Portekiz, İspanya ve İtalyadır. Marco Polo'dan sonra Çin'e ilk gidenler Portekizlilerdir (1514). Bunları İspanyollar izlemiştir. Çin'i tanıtan ilk eser, Juan Gonzalez de Mendoza'nın *Histoire du grand royaume de la Chine*, 1585'te İspanyolca ve 1588'de Fransızca olarak yayınlanmıştır.

1583-1610 yılları arasında Çin'de yaşamış olan İtalyan papazı Matteo Ricci Sinoloji'nin atası sayılır. Marco Polo'nun tek kelime Çince bilmemesine karşın, Ricci bir sözlük derlemiş (yayınlanmamıştır), Konfüçyüscü düşüncenin temel eserleri olan "Lun Yü", "Meng-tzu", "Ta Hsüeh" ve "Chung-yung"u Fransızca'ya çevirmiştir².

İlk Çince sözlük misyonerlerden Nicolas Trigault tarafından derlenmiş ve 1626 yılında Çin'de yayınlanmıştır. Trigault'un Çin ile ilgili olarak Latince yazdığı eserleri 1616'da Fransızca'ya, 1617'de Almanca'ya 1621'de İspanyolca'ya, 1622'de İtalyanca'ya ve 1625 yılında İngilizce'ye çevrilmiştir.

Bu arada, Niccolo Longobardo (Longobardi) ve Martino Martini³ (1614-1661) gibi din adamlarının çalışmaları dikkati çekmekte ancak, XVII. yüzyılın sonlarına doğru, Sinoloji araştırmalarının ağırlık merkezi

2- *Tetrabiblion Sinese de moribus*, 1593.

3- *De Bello Tartarico Historia*, 1654; *Novus Atlas Sinensis*, Amsterdam, 1655; *Sinicae Historiae decas prima*, 1658.

İtalyanlardan Fransızlara geçmektedir. İmparator K'ang Hsi döneminde, aralarında Jean François Gerbillon, Louis Le Comte ve Joachim Bouvet'nin de bulunduğu altı Fransız din adamı Pekin'e gönderilmiş, 1699 yılında bunlara on bir kişi daha katılmıştır.

1724 yılında, İmparator Yung Cheng tarafından misyonerlerin Çin'de oturması yasaklanarak mallarına elkonur. Bunun üzerine etkinlik Portekiz ve İtalya'ya bırakılır.

Araştırmalarını kendi ülkelerinde sürdüren Fransızlardan Jean-Baptiste du Halde, kendisi hiç Çin'e gitmediği halde, Pekin'e gitmiş olan misyonerlerden elde ettiği malzemeleri kullanarak, 1735'te "Çin İmparatorluğu'nun ve Çin Tatarlarının⁴ Coğrafi, Tarihsel, Kronolojik, Siyasal Betimlemesi" konulu bir eser yayınlamış, 1776-1814 yılları arasında yazılan 16 ciltlik *Memoires concernant l'histoire, les sciences, les arts, les mœurs, etc. des Chinois*, XVIII. yüzyılda Fransa'nın Sinoloji alanında eriştiği düzeyin damgası olmuştur.

XIX. yüzyıla değin yazılmış en iyi Çince dilbilgisi kitabı Joseph de Prémare tarafından hazırlanmıştır⁵. Bu dönemde, genel Çin tarihi alanında, Chu Hsi'nin *Tzu Chih T'ung Chien Kang Mu*'sunu çeviren de Mailla'nın 1737'te tamamladığı *Histoire générale de la Chine*, Ming-Ch'ing Dönemi'ne değin Çin tarihini kapsamaktadır.

Fransa'da XVIII. yüzyılın en büyük Sinologu olarak kabul edilen Antoine Gaubil (1689-1759), Pekin'de 37 yıl kalmış, başta Cengiz Han ve T'ang Dönemleri olmak üzere geniş araştırmalarda bulunmuştur⁶.

Pekin'deki son Fransız Cizvit misyoneri Jean-Joseph-Marie Amiot⁷ (1781-1793), Çin müziği, Konfuçyüs ve sözlük üzerinde çalışmalar yapmıştır.

XIX. yüzyıla değin Çin'de çalışan misyonerler çoğunlukla Avrupa dillerindeki kitapları Çinceye çevirme çabası içinde olmuşlar, *Shu Ching* (Gaubil, 1739), *T'ung Chien Kang Mu* (de Mailla, 1737), *Ping Shu* (Amiot, 1772) gibi Çince eserlerin çevirileri dışında çeviri yapmamışlardır. Bu dönemde asıl eksiklik, iyi bir Çince sözlüğün ve bir dilbilgisi kitabının bulunmayışıydı.

4- Mançurya, Kore, Sibirya, Tibet.

5- *Notitia linguae sinicae*, 1831.

6- *Histoire de Gentchican et de toute la dynastie de Mongous*, 1739; *Traité de la chronologie chinoise e Histoire de la grande dynastie de Thang*, 1791, 1814.

7- *Mémoire sur la musique des Chinoise*, 1776; *Dictionnaire mandchou-français*; *Dictionnaire polyglotte*. (Beş dilde; Sanskritçe, Tibetçe, Mançuca ve Çince); *Vie de K'ang-tse*, 1784.

XVIII. yüzyıldaki Sinoloji araştırmaları Cizvit misyonierleri tarafından Pekin'de yürütülmüş, bu arada Fransa'da da çeşitli girişimlerde bulunulmuş ancak beklenen verim sağlanamamıştır. Dikkate değer çalışmalardan Joseph de Guignes'in "Hunların, Türklerin, Moğolların ve Diğer Batı Tatarlarının Genel Tarihi" (1756-58) bulunmaktadır. de Guignes, Çince ile Mısır hiyeroglifleri arasında bağlantı kurmaya çalışmış, Budizm ile ilgili araştırmalar yapmıştır.

Avrupa'da Sinoloji araştırmalarının bilimsel olarak ele alınması XIX. yüzyılda başlamaktadır. Fransa'da ilk Çince sözlük Napoleon'un emriyle 1813 yılında Guignes Fils tarafından çıkarılır⁸. İlk Sinoloji Bölümü Collège de France'da 1814'te, Rusya'da 1851'de, İngiltere'de 1876'da kurulmuştur.

Bilimsel anlamda Sinoloji araştırmalarının önderleri Fransız Abel Rémusat⁹ ile Alman H.J. Klaproth'dur¹⁰.

27 yaşındayken Collège de France'da "Çin ve Tatar-Mançu Dilleri ve Edebiyatı Kürsüsü"nin başına getirilen Rémusat'ın (1788-1832) ilk eseri *Eléments de grammaire chinoise, ou principes généraux du Kouwen ou style antique et du Kouan-houa, c'est-à-dire de la langue commune généralement utilisée dans l'Empire chinoise*, daha sonra *Melanges asiatique* (1825-29), ve en önemlisi *Foe koué ki ou Relation des royaumes bouddhiques de Fa hian* (1836) dir. 44 yaşında koleradan ölmüştür.

14 yaşında Çince öğrenmeye başlayan Jules Henri Klaproth, 1802 yılında 19 yaşındayken *Asiatisches Magazin*'i çıkarmaya başlamış, daha sonra Rusya'ya giderek Moğolca ve Mançuca üzerinde çalışma olanağı bularak geniş araştırmalarda bulunmuştur.

Rémusat ve Klaproth'un çabalarıyla Sinoloji araştırmalarının yeniden ilgi görmesi üzerine bilimsel derneklerde de bir artış olmuştur. Bu kurumların en eskisi, 1781 yılında Hollanda'da kurulan "Batavia Bilim ve Sanat Kurumu"dur. Bundan sonra, 1784 yılında İngiliz W. Jones'un önderliğinde, Kalküta'da "Asiatic Society of Bengal", 1822 yılında, Rémusat, S. Martin ve Klaproth tarafından Fransa'da "Société Asiatique" kurularak *Journal Asiatique* yayınlanmaya başlamıştır. 1823 yılında ise, Sanskritçe uzmanı H.T. Colebroocke, G.T. Staunton ile birlikte Londra'da "Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland"ı örgütlemiş, yayın organı olarak *Journal of Royal Asiatic Society*'yi çıkarmaya başlamışlardır.

8- *Dictionnaire chinoise, français et latin*, Imprimerie impériale, 1813.

9- Eserleri için bk. *Chinese and Japanese Repository*, C. I. ve JA, 1835.

10- Eserleri için bk. aynı.

Royal Asiatic Society'nin Kuzey Çin Şubesi başkanlığı görevinde de bulunan Alman Friedrich Hirth, çeşitli araştırmalarının yanı sıra, Doğu ile Batı arasındaki ulaşım tarihini ele alan çalışmalar yapmış, daha sonra Columbia Üniversitesi'nde ilk Çince Kürsüsü'nü açmıştır.

Rémusat'dan sonra Collège de France'da görev alan Stanislas Julien (1797-1873), Yunanca, Arapça, Farsça, İbranice, Sanskritçe, Çince ve Mançuca bilen, çok iyi öğrenim görmüş bir kişidir. XIX. yüzyılın ortalarında, Avrupa'da rakipsiz bir Sinolog olan Julien'in pek çok edebiyat ve tiyatro çevirileri yanında, *Ta T'ang Hsi Yü Chi* ile ilgili olarak, *Mémoires sur les contrées occidentales de Hiouen-thsang* (1857-58) ve *Documents historiques sur les Tou-kiue (surtout orientaux) traduits du chinoise* (1864) gibi çok değerli çalışmaları vardır.

Avrupa'da Sinoloji araştırmalarının ağırlık merkezi bundan sonra, E. Chavannes'a değin İngiltere'ye kaymaktadır. XIX. yüzyılın ortalarından sonra, Afyon Savaşı ile birlikte, Sinoloji araştırmaları daha da önem kazanmış, bu arada Çin'de bulunan İngiliz misyonerleri Çin kültürünü araştırmaya başlamışlardı. Bunlardan J. Legge¹¹ Çin klasiklerini çevirerek Oxford Üniversitesi'nde Sinoloji Bölümü'nü kurmuştur. Misyonerler dışında, İngiliz diplomatları arasında S. Beal¹² Çin Budist tarihi araştırmalarını başlatan kişi olarak tanınmaktadır. Ayrıca, H. Yule Doğu-Batı ulaşım tarihini, H. Howorth Moğol tarihini araştırmışlardır. Bu arada, Hollanda'da, Leiden Üniversitesi'nden G. Schlegel¹³ Çince bir sözlük derlemiş, 1890 yılından itibaren tanınmış Sinoloji araştırmaları dergisi olan "T'oung Pao" çıkarılmaya başlanmıştır.

Fransa'da Collège de France dışında XIX. yüzyılda kurulan bir bilimsel dernek de "Ecole nationale des Langues orientales vivantes"dir (1795). Pratik amaçlar için Çince öğretmeye yönelen bu kurumun başında, kuruluş döneminde Antoine Bazin (1799-1863) bulunmaktaydı. Kendisi daha çok konuşma dili üzerinde, edebiyatla ilgili çalışmalar yapmıştır.

Gabriel Devéria (1844-1899), Çindeki İslamiyet, Manihaizm tarihi üzerinde durmuş, Çin'in çevresindeki uluslar tarafından kullanılan yazı dilleri (Hsi Hsia, Nü Chen, Lolo ve Moğolların Pagspa dilleri) ile ilgili araştırmalarda bulunmuştur.

11- Bk. *T'oung Pao*, C. IX.

12- S. Couling, *The Encyclopaedia Sinica*, Oxford Univ. Press, London, 1917, s. 45.46.

13- Bk. *T'oung Pao*, 1903, s. 407.

Arnold Vissière (1858-1930) aynı okulda çalışmış, dil, Çin'de Müslümanlık ve Çin'de matematik konuları üzerinde çalışmıştır.

Bir asker olan Dabry de Thiersant (1826-1898), Çin'de görev yapmış, Çin hekimliği, Çin'de ve Doğu Türkistan'da Müslümanlık konularını incelemiştir.

Tanınmış astronom, matematikçi, fizikçi Biot'un oğlu olan Edouard Biot (1803-1898), Çin ile ilgili pozitif bilimlerde çalışmıştır. Ayrıca ilk kez ekonomik konulara el atmış, *Mémoire sur la condition de propriété territoriale en Chine depuis le temps anciens*'i yazmış (1838), toplumla ilgili *Essai sur l'histoire de l'instruction publique en Chine et de la corporation de lettres (Ju)* (1847) konusunda çalışmada bulunmuş ve halen Batı dilinde tek çeviri olan *Le Tcheou-li ou Rites des Tcheou* (1851) ile *Chou Li*'nin çevirisini yapmıştır.

1842 yılında Cizvit misyonerlerinin yeniden Çin'e alınması üzerine, bunlardan Séraphin Couvreur (1835-1919), özellikle klasik metinlerin çevirisinde bugün bile başvurulan bir sözlük derlemiştir (1892 yılında Herbert Giles tarafından derlenen Çince-İngilizce sözlük de aynı değerdedir), Léon Wieger (1856-1933) 30 ciltten fazla Sinoloji araştırması bırakmıştır.

24 yaşındayken ataşe olarak Pekin'e giden ve burada üç yıl kaldıktan sonra S. Julien'in yerine, Collège de France'ın Sinoloji Bölümü'nün başına getirilen Edouard Chavannes¹⁴ (1865-1918) Sinoloji alanında güçlü bir okulun kurucusu olmuştur. 28 yaşındayken bu göreve getirilen Chavannes, bu arada *Shih Chi*'nin çevirisine başlamış¹⁵, ayrıca arkadaşı S. Lévi'nin önerisiyle Budist metinleri üzerinde araştırmalarda bulunmuştur¹⁶. 1907 yılında yeniden Çin'e giden Chavannes, Ho-pei, Shan-tung, Ho-nan, Shen-hsi, Shan-hsi eyaletlerinde arkeolojik çalışmalar yapmıştır¹⁷. Bugün hemen her Sinolog Chavannes'in eserlerinden yararlanmaktadır. Kendisi, klasik kitaplar, Türkistan tarihi, Göktürklerle ilgili Çince belgeler, Çin coğrafyası, Taoizm gibi daha pek çok konuda eserler vermiş, daha verimli olabileceği bir yaşta (53) ölmüştür.

Henri Cordier (1849-1925), Çince bilmemekle beraber Sinoloji alanında ünlü bir isimdir. Kendisi Pekin'de bulunduğu sırada Rus

14- H. Cordier, *Edouard Chavannes*, T'oung Pao, XVIII., 1917; Journal Asiatique, XIe série, xi, 2, 1918; H. Maspero, *Edouard Chavannes*, T'oung Pao, XXI, 1922.

15- *Mémoire historiques*.

16- *Cinq cents contes et apologues extrait de Tripitaka chinois*, III C., 1910-11.

17- *Mission archéologique dans la Chine septentrionale*, 1909-15.

Palladius ve İngiliz Alexander Wylie ile ilişki kurmuş, Fransa'ya döndükten sonra, Avrupa'daki Çin ile ilgili belgeleri toplayarak *Bibliotheca Sinica*'yı derlemiştir (1878-1924).

XX. yüzyılın tanınmış Sinologlarından Paul Pelliot¹⁸, özellikle belgeler üzerinde yaptığı çalışmalarla ün kazanmıştır. Kendisinin binlerce sayfalık kitap eleştirisi, inceleme ve derleme yazıları vardır.

1898 yılında Saygon'da kurulan (sonra Hanoi'a taşınmıştır) "Ecole française d'Extrême-Orient"ın ilk üyelerinden olan Pelliot, başlangıçta Hindi-Çin ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Pelliot, bir ara Pekin'e gönderilerek burada Ecole française d'Extrême-Orient'in kitaplık ve müzesinin çekirdeğini oluşturacak gereçleri ele almış, Hanoi'a döndükten sonra, Hindi-Çin tarihini incelemek amacıyla bu konudaki Çin kaynakları üzerine eğilmiş¹⁹ ve bibliyografya çalışmalarında bulunmuştur²⁰.

Pelliot, 1906-1908 yıllarında, Orta-asya'da ve Tun-Huang mağaralarında yaptığı araştırmalar sonucu son derece değerli belgeler ele geçirmiş ve bunları Fransa'ya getirmiştir.²¹ Ne var ki Tun-huang buluntuları üzerinde kendisi uzun boylu çalışma yapamamış, sadece üç ciltlik bir resim kataloğu yayınlamıştır. Arkeolojik buluntularla ilgili olarak, öğrencilerinden Louis Hambis'in iki ciltlik bir derlemesi bulunmaktadır²². Pelliot'un bulduğu belgeler üzerinde sonradan bazı bilim adamları çalışmışlardır. Sanskritçe belgeler üzerinde Jean Filliozat, Bernard Pauly; Tibetçe belgeler üzerinde Marcelle Lalou; Hotan belgeleri üzerinde H. W. Bailey; Kuça belgeleri üzerinde Antoine Meillet, S. Lévi, Walter Couvreur; Soğud belgeleri üzerinde Robert Gauthiot, E. Benveniste; Uygur belgeleri üzerinde J. Hamilton çalışmalarda bulunmuşlardır.

Bu belgeler içinde en önemlileri Tun-huang'da bulunan Çince belgelerdir. Paris'teki Ulusal Kütüphane'de bunlara birer sayı verilmiş

18- J.J.L. Duyvendak, *Paul Pelliot*, TP, XXXVIII., 1948; P. Demiéville, *La carrière scientifique de Paul Pelliot et son oeuvre relative à l'Extrême-Orient*, dans Paul Pelliot, brochure publiée par la Société asiatique, Paris, 1946; W. Eberhard, *Paul Pelliot'un Ölümü*, DTCF Dergisi, C. IV., S. 2, 1946, s. 233-236.

19- *Le Fou nan*, 1903; *Memoire sr les coutumes du Cambodge de Tcheou Ta-kouan*, 1902; *Deux itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle*, 1904.

20- *Notes de bibliographie chinoise*, 1902-1909.

21- Pelliot'dan önce Aurel Stein 1900-1901 ve 1906-1908 yılları arasında Orta-asya ve Batı Çin'de Hint hükümeti adına arkeolojik araştırmalarda bulunmuştur. Kendisinin bu araştırmalarla ilgili olarak, *Sand-buried Ruins of Khotan*; *Encient Khotan*; *Ruins of Desert Cathay*; *Innermost Asia* gibi yapıtları bulunmaktadır.

22- *Toum-chouq*, 1961-64.

ve 2723 parça olarak saptanmıştır. Pelliot, Tun-huang mağaralarında hiç bir yardımcı malzeme olmadan bütün bu belgelerin ilk düzenlemesini yapma başarısını gösteren bir kişidir²³.

Orta-asya seferinin başarıyla sonuçlanması üzerine, Collège de France'da Pelliot için "Orta-asya Dilleri, Tarihi ve Arkeolojisi Kürsüsü" açılır. 1920 yılından 1945 yılına değin başında bulunduğu "T'oung Pao" Pelliot'nun yazılarıyla doludur. Pelliot öldüğünde, geriye yarım ya da bitmek üzere olan daha pek çok yazı bırakmıştır. Bitirmek üzere olduğu yazıları²⁴ daha sonra altı ciltte yayınlanmıştır²⁵. Pelliot ve Maspero gibi bilim adamlarının pek çok çalışmalarını yarım bırakmalarının bir nedeni de, Collège de France'da her profesörün bir yılda 30 kez, tamamen yeni bir konuyu içeren ders vermeleri zorunluluğu olmalıdır.

Henri Maspero²⁶ (1883-1945) bir tarihçidir. Maspero'nun babası da bir Doğu tarihçisiydi. Önceleri babasının izinde eski Mısır belgeleri üzerinde çalışmış, genç yaşta ekonomi tarihine ilgi duymaya başlamıştır. On yıldan fazla kaldığı Hindi-Çin'de, halkın yaşamını, özellikle Kuzey Vietnam'da yaşayan Tai halklarının dinlerini incelemiş, belgeler toplamıştır.

Maspero'nun Çin üzerine eğilmesi, Pelliot gibi, Hindi-Çin tarihini aydınlatma amacını taşımaktaydı²⁷. Bu arada dil üzerinde yaptığı araştırmalar²⁸ Bernhard Karlgren'e²⁹ yol göstermiştir.

1914 yılında, Çin'de, Chê Chiang'da arkeolojik araştırmalarda bulunan Maspero, bu arada toplum ve halk dini konuları üzerinde durmuş³⁰, 1921 yılında Collège de France'da Chavannes'dan boşalan kürsünün

23- *Une bibliothèque médiéval au Kan-sou*, BEFEO, 1908.

24- *Oeuvres posthumes*.

25- Pelliot'nun yarım kalan bir çalışması da Marco Polo ile ilgilidir. İki cildi 1959-63 yıllarında yayınlanmıştır.

26- P. Demiéville, *Henri Maspero*, JA, CCXXXIV., 1943-1945; *Henri Maspero et l'avenir des études chinoises*, TP, XXXVIII., 1948; W. Eberhard, *Henri Maspero*, DTCF Dergisi, C. IV, S. 1, 1945, s. 148-150.

27- *Le protectorat générale d'Annam sous les T'ang, essai de geographic historique*, BEFEO, X, 1910.

28- *Etudes sur la phonetique historique de la langue annamite*, Aym., XII, 1912; *Le dialecte de Tch'ang-ngan sous les T'ang*, BEFEO, XX, 1920; *Préfixation et dérivation en chinoise archaïque*, Mem. Soc. Ling. Paris, XXIII, 1930; *Les langues de l'Extrême-Orient*, l'Encyclopedie française, 1937; *La langue chinoise*, Société de linguistique, Paris, 1934.

29- *Etudes sur la phonologie chinoise*, 1915-24; *Analytic Dictionary of Chinese and Sino-Japanese*, Paris, 1923.

30- *Mytologie de la Chine moderne*, 1928.

başına geçmiştir. Bu sırada Ch'in dönemine kadar ele aldığı eskiçağ Çin tarihini³¹ genişleterek, Han döneminden Altı Hanedan'a kadar olan dönem üzerindeki çalışmaları sırasında ekonomi konusuna eğilmiş, Taoizm üzerinde³² incelemelerde bulunmuştur. Maspero'nun araştırmaları arasında 400 sayfayı bulan Çin astronomisi konusu da vardır.

Chavannes'ın öğrencilerinden üçüncüsü Marcel Granet³³ (1884-1940), sosyolog E. Durkheim okulundan, iyi eğitim görmüş bir kişiydi. Granet'nin doktora tezi *Shih Ching* ile ilgilidir³⁴. Eskiçağla ilgili olarak kendisinin, toplum, din, mitoloji, düşünce alanlarında çalışmaları³⁵ bulunmaktadır. Pelliot ve Maspero'nun çalışmalarının çoğunlukla makale biçiminde olmasına karşın, Granet eserlerini kitap biçiminde vermiştir.

Fransa'da Sinoloji alanında emeği geçen kişiler arasında, René Grousset³⁶ (1885-1952), tarih ve sanat konularında, Jean Escarra³⁷ (1885-1955), tarih ve yasalar üzerinde çalışmış, Victor Segalen³⁸ (1878-1919), G. de Vaisins ve J. Lartigues ile birlikte 1914 yılında, Shan Hsi, Kan Su ve Ssu Ch'uan'ın Kuzey bölgesinde arkeolojik araştırmalarda bulunmuştur.

Max Weber okulundan olan Macar asıllı Etienne Balazs³⁹ (1905-1963), Çin'in toplum ve ekonomisiyle ilgili araştırmalarda bulunan ünlü kişilerden biridir. Kendisi T'ang ve Altı Hanedan döneminin toplum ve ekonomisiyle ilgili değerli çalışmalarda bulunmuştur⁴⁰.

Hindoloji alanında çalışmakla beraber, Türkistan ve Budizm konularındaki araştırmalarına yardımcı olması için Sinoloji ile ilgilenen

31- *La Chine antique*, 1927, 1955.

32- *Mélanges Posthume*, 1950.

33- E. Mestre, *Marcel Granet*, Ecole pratique des Hautes Etudes, Section des Sciences religieuses, Annuaire 1904-1942, Melun, 1941.

34- *Fatés et chansons anciennes de la Chine*, 1919.

35- *Danses et légendes de la Chine ancienne*, 1926; *La religion des Chinoise*, 1922; *La civilisation chinoise*, 1929; *La pensée chinoise*, 1934; *Catégories matrimoniales et relations de proximité dans la Chine ancienne*, 1938.

36- P. Demiéville, *René Grousset*, TP, XLII, 1953.

37- P. Demiéville, *Jean Escarra*, Annuaire de l'Université de Paris, XXVI, 3, 1956.

38- H. Bouillier, *Victor Segalen*, Paris, 1961.

39- P. Demiéville, *Etienne Balazs*, TP, LI, 1964.

40- *Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der T'ang-Zeit*, 1931-33; *Etudes sur la société et l'économie de la Chine médiévale*, 2 C., 1953-54.

Sylvain Lévi⁴¹ (1863-1936) de bu alanda değerli çalışmalarda bulunmuş bilim adamları arasındadır.

Almanya'da, XX. yüzyılın başlarında, A. Grünwedel, A. Le Coq gibi bilim adamları Orta-asya araştırmaları ile ilgili çalışmalar ortaya koymuşlar, bu arada Berlin Üniversitesinde O. Franke *Geschichte des chinesischen Reiches* adlı beş ciltlik eserini yayınlamış, E. Haenisch Moğol tarihi, E. Hauer Ming-Ch'ing dönemleri tarihi ile ilgili çalışmalarda bulunmuşlar, Leipzig'de E. Erkes tarafından Çin mitolojisi üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Daha önceleri yayınlanmaya başlanan *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*'tan başka, 1924 yılından itibaren F. Weller'in editörlüğünü yaptığı *Asia Major* çıkarılmıştır.

İngiltere'de A. Moule, Çin'deki Hristiyanlık tarihi ve Marco Polo'nun seyahatnamesi üzerinde çalışmış, araştırma kurumu olarak Londra'daki "School of Oriental and African Studies" dışında, "Royal Asiatic Society", Bengal, Bombay, Malaya, Seylan ve Seoul'de şubeler açarak buralarda çeşitli bilimsel dergiler yayınlamaya başlamıştır.

Hollanda'da, Leyden'deki Sinoloji Araştırmaları Merkezi'nin başına J. J. L. Duyvendak geçmiş, İsveç'te ise S. Hedin, 1927-1933 yıllarında Kuzeybatı Bilimsel Araştırma Kurulu'yla geniş araştırmalarda bulunmuş, B. Karlgren Çin dili, Çin Klasikleri üzerinde, J. G. Andersson Çin arkeolojisi konularında çalışmışlardır.

Amerika'da Doğu Asya araştırmaları oldukça geç zamanlarda başlamıştır. Bu araştırmalar "American Oriental Society"nin kuruluşu ve yayın organı *Journal of American Oriental Society*'nin çıkartılmasıyla başlamıştır denebilir. Ancak, bundan sonra, araştırmalarda büyük bir ilerleme olmuş çeşitli bilimsel kurumlar ve bilimsel ürünlerde artış görülmüştür. F. Hirth⁴², A. Forke, B. Laufer⁴³ gibi Alman bilim adamları Amerika'ya davet edilmiş, Columbia, Harvard, Yale, California Üniversitelerinde Sinoloji araştırmalarına başlanmıştır. Bu arada, Harvard ve Pekin'de "Harvard-Yenching Institute" kurulmuş, yayın organı olarak *Harvard Journal of Asiatic Studies* çıkarılmaya başlanmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Asya'nın görünümü değişmiş, bu arada, gerek Avrupa'daki ve gerekse Amerika'daki araştırmalar yeni gelişmeler kaydetmiştir. Amerika'da "American Oriental Studies"

41- L. Renou, *Sylvain Lévi et son oeuvre scientifique*, JA, CCXXVII, 1936.

42- *China and the Roman Orient*, 1885; *The Ancient History of China*, 1908.

43- S. Couling, *The Encyclopaedia Sinica*, Oxford Univ. Press, London, 1917, s. 188.

dışında, çağdaş sorunlara eğilen "Association of Asian Studies" kurulmuş, ve *Journal of Asian Studies* çıkarılmaya başlamıştır. Avrupa'da, Almanya'da yeni kurulan Bochum Üniversitesi'nde, İngiltere'de Leeds Üniversitesi'nde alan araştırmaları çerçevesinde çalışmalar yürütülmekte, Fransa'da, Paris'te, Bordaux Üniversitesi'nde yeni araştırmalar yapılmaktadır.

Eskiden beri yayın yaşamını sürdüren İngiltere'nin *Journal of Royal Asiatic Society*'si, Almanya'nın *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*'i Fransa'nın *Journal Asiatique*'i bilimsel değerlerini korurken Polonya'da *Rocznik Orientalistyczny*, Çekoslavakya'da *Archiv Orientalni* dergileri çıkartılmaktadır.

Sovyetler Birliğinde Sinoloji araştırmalarının tarihçesi XVIII. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. XIX. yüzyıla değin bilim adamları, gezginler ve diplomatlar, Çin ile ilgili pek çok bilgi toplamışlardır. Ancak, Sinoloji'nin kurucuları N. Y. Bichurin (1777-1853), V. P. Vasiliyev (1818-1900) ve öğrencileri A. O. Ivanovsky, S. Georgievsky ile P. S. Popov, P. P. Schmidt, gibi bilim adamlarıdır.

Bu dönemde ünlü Rus Sinologlarından Yakovlevich Bichurin (Yakinef) *Moğolistan Notları* (1828), *Cengiz Han'ın ilk Dört Kağanlığı'nın Tarihi* (1829), *Çin'in Sakinleri, Gelenekleri, Görenekleri ve Eğitimleri* (1840) konularında eserler bırakmış, ayrıca Tibet ve Kokonor Tarihi, Hungaria ve Pekin ile ilgili yazılar yazmış, eski çağlardaki Orta-asya halkları ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur.

A.L. Leontyev (1716-1786), *Chung-yung*'un çevirmeni ve Çin ile ilgili daha pek çok yazının sahibidir. N.M. Spafariy (1636-1708), Çin'i tanıtan ilk eseri veren Rus olarak tanınmaktadır. V.P. Vasilyev (1818-1900), Budizm ile ilgili çalışmalarda bulunmuş, Çin tarihi, edebiyatı ve Çin klasikleri konularına eğilmiştir. P.I. Kafarov-Palladiy, Cengiz Han ile ilgili bir kitap yazmış, ayrıca Çince bir sözlük derlemiştir. S. M. Georgievsky, Eskiçağ Çin tarihi ve Çin'de manevi yaşam konuları üzerinde çalışmıştır.

Bu arada, St. Petersburg, Kazan, Vladivostok Üniversitelerinde Sinoloji bölümleri açılmış, buralarda çeşitli ders kitapları yayınlanmıştır.

Tanınmış Rus gezgin ve bilim adamlarından S.F. Oldenburg, P.K. Koslov, G.N. Potanin, N.M. Przhevalsky ve diğerleri Çin'e Moğolistan'a ve Orta-asya'ya gitmişler, en değerlileri Tun-Huang ve Tangut Khara

Khoto buluntuları olmak üzere, buralardan doğu ile ilgili kitaplar, yazmalar ve maddi kültür belgeleri toplamışlardır.

1917 öncesi Sinoloji araştırmaları iki eski merkezde; Petrograd ve Vladivostok'ta yoğunlaşmıştı. 1919'da "Lasarev Doğu Enstitüsü" "Ermeni Enstitüsü" adını alır ve 1920'de yeniden örgütlenerek yaşayan doğu dillerinin merkez enstitüsü sıfatıyla Petrograd'da devamlı olarak faaliyet gösterir. Bu sırada burada, V.M. Alexeyev, G.F. Smykalov, Y.K. Shchutskiy, B.A. Vasilyev gibi bilim adamları bulunmaktadır.

1921'de Moskova'da bir "Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsü", çok geçmeden Askeri Akademi'de de bir "Doğu Bölümü" kurulur. Moskova'da, V.S. Kolokolov, A.I. Ivanov, I. M. Oshanin gibi sinologlar görevlendirilir. Aynı yıl, Doğu Bilimleri Birleşik Bilim Kurumu faaliyete geçerek *Novy Vostok* adlı bilimsel dergiyi çıkarmaya başlar. Kurum'un, tanınmış Mançuriolog A.V. Grebenshchikov'un başkanlığında Uzak-doğu Şubesi açılır. Vladivostok'ta geleneksel çalışmalar B.K. Pashkov, N.V. Kuner ve A. V. Rudakov tarafından yürütülmekteydi. Kurum'un Uzak-doğu Şubesi daha sonra bir seri *Bulletin* çıkarmaya başlamıştır.

Petrograd'da M. Gorky'nin başında bulunduğu *Vostok* adlı dergi 1922 yılında yayın yaşamına girer. Leningrad'da daha çok klasik konular ele alınırken Moskova'da çağdaş sorunlar üzerinde çalışılmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde 1920'li yıllarda daha çok Çin'deki devrim ve Japon savaşı konuları ele alınmış, *Komintern*, *Krestintern*, *Bolshevik*, *Revolutsionny Vostok*, *Mirovoye Khozaystvo i Mirovoya Politika* ve *Pod Znamenem Marxisma* gibi dergilerde çeşitli yazılar yayınlanmıştır. Bu arada tarihsel ve ekonomik sorunlarla ilgili olarak, Skorpilev "T'ai P'ing Ayaklanması", Kuchumov "1911 Devrimi", G. Andreev, P. Grinevitch, kölecilik ve feodalizm, M. I. Kasanin "Çin'in Ekonomik Coğrafyası" konularında çalışmalar yapmışlardır.

1930'larda, Sovyet tarihçileri arasında, büyük çapta metodoloji tartışmaları başlamış, özellikle tarım ilişkileri ve toprak sahipliği sorunları üzerinde durulmuştur. "Asya Tipi Üretim Biçimi" sorunu üzerinde yoğunlaşan tartışmalar "*Ching-t'ien, Eski Çin'in Tarımsal Yapısı*" (1930) adlı kitap ve E.S. Iolk, L. I. Madyar, M.P. Zhakhov gibi bilim adamlarının konuşma ve yazıları çevresinde alevlenmiştir.

Bu arada bazı genç Sovyet Sinologları da halk hareketleri üzerinde durmuşlar, bunlardan L.I. Dooman, Dungan önderi Bee Yang-hoo (1939), D. I. Tikhonov, Doğu Türkistan'daki 1864 ayaklanması (1944) konuları üzerinde çalışmalarda bulunmuşlardır.

Bu dönemde geniş çaplı araştırmalar içinde, V. Y. Avarin'in *Mançurya'da Emperyalizm* (1934) adlı iki ciltlik eseri, L.I. Dooman'ın *XVII. Yüzyıl Sonunda Ch'ing Hükümeti'nin Türkistan'daki Tarım Politikası* (1936) konulu çalışmaları bulunmaktadır.

Arkeoloji ve budunbetim (etnografi) alanında, K. K. Floog *IVAN Koleksiyonunda Bulunan Çince Eski Budist Yazmalarının Müfredatı* (1936), A.S. Polyakov, 1933'te Tacikistan'da bulunan Çince belgeler (1934), U.V. Bunakov *An-yang'dan Fal Kemikleri, Tarih Üzerine Deneme ve Sorunlar* (1935) gibi eserler vermişlerdir.

Toplumsal ölkü ve düşünce alanında, V.K. Shchutsky "Taoizm", "I-Ching"; V.M. Alexeyev "Konfuçyüsçülük"; A. Petrov "Wang-pi", "Wang-ch'ung" ile ilgili araştırmalar yapmışlar, P.E. Skackov, K. K. Floog bibliyografya eserleri derlemişlerdir.

1940 yılında V.M. Alexeyev, V.I. Dooman ve A.A. Petrov'un derlediği *Çin (Tarih, Ekonomi, Kültür, Ulusal Bağımsızlık için Kahramanca Savaşım)* konulu yapıt, bu alanda o zamana değin Sovyetler Birliğindeki Sinoloji araştırmalarının toplamı sayılmaktadır.

Tarih araştırmalarıyla ilgili olarak Sovyetler Birliği'nde Sinologlar daha çok Çin'de aile, toplum, tarım ilişkileri, halk ve devrimci savaşları gibi konular üzerinde durmaktadırlar.

Eskiçağ tarihi alanında, Yin ve Chou Dönemlerinin toplumsal yapısı paleografik ya da diğer kaynakların (fal kemiği ve bronz yazıtlar gibi) analizi ile ele alınmaktadır. Bu sorun L. I. Dooman'ın *Yin Döneminde Kölenin Rolü Üzerine* ve M.V. Krukov'un *Çin'de Aile ve Devlet* adlı çalışmalarıyla ele alınmıştır. Bu dönemle ilgili araştırmalar arasında, L.S. Vasilyev'in *Eski Çin'de Tarım İlişkileri ve Toplum*, L.S. Perelemov'un *V-III. Yüzyıllarda Toplum Yönetim Kurumları*, V. A. Rubin'in *Chou Döneminde Halk Toplantıları ve Diğer Demokratik Biçimler*, T.V. Stepoogina ve E.M. Yanshina'nın *Han Toplumunu ve Söylenceler (Mitler)*, Y.L. Kroll'un *Ssu-ma Ch'ien* ile, K.V. Vasilyev'in *Chan-kuo Ts'e* ile ilgili yapıtları dikkate değer çalışmalardandır.

Ortaçağla ilgili araştırmalar daha çok halk hareketleri ve tarım ilişkilerini ele almaktadır. Bu alanda N.P. Svistoonova'nın *İlk Ming İmparatoru'nun Tarım Politikası*, V.A. Bogoslovsky'nin *VII-IX.*

Yüzyıllara ait Tibet Belgelerinde Vergi Terimleri Üzerine, L. V. Simonovskaya ve K.V. Lepeshinsky'nin *Ortaçağ Çin Tarihi Okuma Kitabı* gibi çalışmalar yapılmıştır.

Çin'in azınlık halkları ile ilgili olarak, V.A. Bogolovsky Tibet üzerinde, Y.N. Rerich, E.I. Kichanov Tangut Devleti Hsi-Hsia, N.T. Munkucheev Kara Tatarlar, Moğollarla ilgili araştırmalar yapmışlar, I.Y. Zlatkin *Chungar Kağanlığı Tarihi*'ni yayınlamıştır.

1923-1926 yıllarında, P.K. Kozlov tarafından Moğolistan'da yapılan arkeolojik kazılarda Hun mezarları ortaya çıkarılmış, bu kazılar daha sonra S.F. Oldenburg, ve V.A. Obruchev tarafından ele alınmış, bu konuda G.I. Borovka, S.A. Teploukov, K.V. Trever, A.N. Bernsh-tam gibi bilim adamları değerli araştırmalarda bulunmuşlardır.

Moğollarla ilgili olarak yapılan araştırmalarda B. Y. Vladimirtsov, C. Zamtsarano, S.A. Kozin, L.S. Puchovsky, N. Ts. Munkuev, B.D. Grekov, A. Yu. Yakubovsky, V.V. Batholid (W. Barthold), M.E. Mas-son ve S.P. Tolstov önde gelen bilim adamları arasındadır.

Orta-asya göçebeleriyle ilgili konular, otlak, su kaynakları ve sürü mülkiyeti sorunları çerçevesinde tartışılmakta (L.P. Potapov, S. I. Ilyasov), göçebe imparatorluklarının kuruluşu ve yıkılışı ile ilgili olarak I. M. Maisky'nin⁴⁴ "Otlak Teorisi" ilgi çekmektedir⁴⁵. Orta-asya tarihinin dönemlendirilmesi sorunu ise S.P. Tolstov, A. Yu. Yakubovsky, I. S. Braginsky gibi bilim adamları tarafından ele alınmıştır.

Çin dili üzerindeki çalışmalar, ilk dönemde, Çin yazısında yapılacak reform, fonetik çalışmalar ve dilin karşılaştırmalı tarihi, Çince'nin gramer yapısı üzerindeki incelemeler olmak üzere üç yönde ele alınmıştır. Bu alanda, V.M. Alexeyev, A.A. Dragunov. V.S. Kolokolov, Yu. Bunakov, E.D. Polivanov, A.I. Ivanov gibi bilim adamları çalışmalar yapmışlar, eserler vermişlerdir.

1940 ile 1950 yılları arasında dil çalışmaları daha çok gramer ve sözlük üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu konuda, A.A. Dragunov, I.M. Oshanin, N.N. Korotkov, N.I. Konrad, V.M. Solntsev gibi bilim adamları çalışmalarda bulunmuşlardır.

44- *Çağdaş Moğolistan* (Rusça), Irkutsk, 1921,

45- Kallinikov (1899-1940), *Devrimci Moğolistan* adlı yapıtında "Otlak Teorisi"ni savunmaktadır. Bu teoriye göre, göçebeler otlaktan otlığa göç etmekte, bu arada başka ulusların topraklarına girerek, onları köleleştirip topraklarını ele geçirmektedirler. Bu görüş Sovyetler Birliği'nde de eleştiriye uğramıştır.

Sovyetler Birliği'nde Çin ile ilgili olarak, 1917-1949 arası 100 kitap, yayınlanmış, bu sayı 1950-1957 döneminde 447'ye çıkmış, 1957-1959 arası ise buna 247 kitap daha eklenmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren on yıl içinde 700 kitap yayınlanmıştır. 1960-1965 arasında ise Çin ile ilgili kitap sayısı 325'tir.

Japonya'da çağdaş anlamda Doğu tarihi araştırmaları 1886 yılında Tokyo İmparatorluk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nün kurulması ve bu bölümün başına bir Alman profesör ile Tsuboi Kumazo'nun geçmesiyle başlamıştır.

Bu dönemde Naka Michiyō'nun, 1888-1890 yılları arasında yayınlanan beş ciltlik "Genel Çin Tarihi" dikkate değer çalışmalardandır.

1894 yılında Çin-Japon savaşı çıktığında, Japonların Çin'e karşı ilgileri artmış, Naka Michiyō'nun önerisiyle orta öğretimde "Doğu Tarihi" okutulmaya başlanmıştır. Bu dönemde, genel Çin tarihi çerçevesinde, Ichimura Sanjirō ve Kuwabara Jitsuzō gibi bilim adamlarının kitapları göze çarpmaktadır.

Tokyo İmparatorluk Üniversitesi Tarih Bölümü, 1889 yılında bugünkü *Shigaku Zasshi* adlı bilimsel dergiyi çıkarmaya başlar. Başlangıçta Kore ile ilgili yazılar bu dergide ağırlık taşımaktadır.

1907 yılında Kyoto İmparatorluk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü açılarak Naitō Konan (Torajirō), Kuwabara Jitsuzō ve Haneda Tōru burada görev alırlar. Aynı yıllarda Waseda Üniversitesi'nde de Tarih Bölümü kurularak Doğu Tarihi araştırmaları ele alınmıştır. Yine bu sıralarda, Uzakdoğu Kurumu Bilimsel Araştırma Bölümü kurulmuş, bugüne değin gelen *Tōhō Gakuhō* dergisi yayınlanmaya başlamıştır.

Japonya'nın Kore ve Mançurya'yı ele geçirip Çin'i istilası sırasında, Kore ve Mançurya ile ilgili tarih çalışmaları sürdürülmüştür. Bu sırada, Güney Mançurya Demiryolları Şirketi, 1908 yılında Mançurya Coğrafya Araştırmaları Enstitüsü'nü kurmuş, Japonya'da bilimsel anlamda Doğu Asya araştırmalarının kurucusu sayılan Shiratori Kurakuchi ile Tsuda Sōkichi burada görevlendirilmiştir. Burada yürütülen araştırmalar *Mançurya-Kore Coğrafya-Tarih Araştırmaları Raporu* adı altında on altı ciltte toplanmıştır.

1909 yılından itibaren Shiratori, Eskiçağ Çin tarihi üzerinde çalışmalara başlamış, 1911 yılında Katō Shigeru, *Shigaku Zasshi*'de yayınlanan *Çin'in Eskiçağ Toprak Düzeni* adlı yazısıyla, Japonya'da Çin'in ekonomik tarihine değinen ilk araştırmacı olmuştur. Naitō Konan ise,

Ch'ing Hanedanı'nın kuruluş dönemi ile ilgili tarihsel belgeler üzerindeki araştırması ile dikkati çekmiştir.

I. Dünya Savaşı sırasında, Doğu tarihi araştırmaları hızını artırmış, bu arada Kyūshū Üniversitesi'nde ve Tōhoku Üniversitesi'nde ilk kez Doğu Asya tarihi ile ilgili kürsüler kurulmuştur. Diğer taraftan, Asya halkları ile ilgili Batı dillerinde yazılmış 24.000 kitabı içeren Morrison kitaplığı satın alınarak Tōyō Bunko'nun temeli atılmış, Kyoto İmparatorluk Üniversitesi tarafından 1916 yılında *Shirin* adlı dergi, 1920 yılında *Shina Gaku* çıkarılmaya başlanmıştır. 1935 yılında, Kyoto Üniversitesince *Tōyōshi Kenkyū* çıkarılmış, bu arada toplumsal araştırmalara yer veren *Rekishi Gaku Kenkyū* adlı dergi yayın hayatına girmiştir.

Çin-Japon savaşı, II. Dünya Savaşı'nın başlaması, o zamanki Japon siyasetine uygun araştırmaların artmasına, ancak bağımsız çalışmaların baskı altında tutulmasına yol açmıştır.

Japonya'da Doğu Asya araştırmaları çerçevesinde, Moğolistan ve Orta-asya araştırmaları önemli bir yer tutmaktadır. 1930 öncesi Moğolistan araştırmaları iki döneme ayrılmaktadır: Birinci dönemde, genellikle belgeler üzerinde çalışılmış, ikinci dönemde ise Moğolistan'da deneysel çalışmalar, arkeolojik, etnolojik araştırmalar yapılmıştır.

Birinci dönemde, Moğol-Yüan Hanedanı ile ilgili olarak, Kitazawa Masashige'nin bu konuda ilk araştırmalardan sayılan iki yazısı⁴⁶ (1879) ile, bir araştırma eseri olmamakla beraber, Miseke Setsurei'in Hsiung-nu hükümdarı "Mao-tun" ile ilgili kitabı (1894) dışında Naka Tsusei⁴⁷ ile Naitō Torajiro'nun⁴⁸ *Moğolların Gizli Tarihi* ile ilgili çalışmaları dikkati çekmektedir.

Naka Tsusei'in çalışmaları sonucu, dikkatlerin Çin'in Kuzey komşuları üzerine çekilmesiyle, bu konuyu ele alan Shiratori Kurakuchi⁴⁹ *Hsiung-nular Hangi Soydandır* başlıklı yazısıyla bu alandaki çalışmaları geliştirmiştir. 1899 yılında, Roma'da toplanan Uluslararası Doğu Araştırmaları Kongresi'ne sunduğu Hsiung-nu ve Tung-hularla, Kültegin

46- *Gendai Kyōikikō* ile *Gendai Hekikokuryaku*, Tōkyō Chigaku Kyōkai Hōkoku, 1-5, 6, 1879.

47- Araştırmaları bk. *Ajia Rekishi Shiten*, c. 7, s. 187.

48- *Mōbun Genchō Hishi*, Shigaku Zasshi, 13-3, 1902.

49- Shiratori'nin çalışmalarıyla ilgili olarak bk. *Shiratori Hakushi Kanreki Kinen Tōyōshi Ronsō*, Tōkyō, 1925; *Shiratori Hakushi Kinen Ronbunshū*, Tōyō Gakuhō, 29-3, 4, 1944; *Sekai Rekishi Shiten*, c. 20, s. 274; *Ajia Rekishi Shiten*, c. 5, s. 1.

yazıtının Çincosi ile ilgili iki bildirisiyle⁵⁰ Japonya'daki çalışmaları Avrupalı bilim çevrelerine tanıtan Shiratori, Moğolistan'dan Orta-asya'ya değin uzanan tüm halklarla ilgili yüzü aşkın yazılarıyla, Japonya'daki geleneksel Sinoloji araştırmaları yönteminden sıyrılıp, Avrupa'nın çağdaş bilimsel yöntemlerini benimseyerek, Japonya'da bu alanda bir çığır açmıştır.

Bu dönemde, Güney Moğolistan'ı ziyaret eden Yoshihara Shirō⁵¹ ve Moğol kadınlarını eğitmek için davet edilen Ichinomiya Misako'nun⁵² gözlemleri dikkate değer çalışmalardandır.

İkinci dönemde, Rus-Japon Savaşı'nın sonuçlanması ve Japonya'nın Mançurya'daki etkinliğini koruması üzerine, Moğolistan araştırmaları daha da gelişmiştir. Bu dönemdeki dikkate değer çalışmalardan Shiratori'nin *Moğolların Kökeni* başlıklı yazısında Hsiung-nuların Moğol olduğu savunulmaktadır.

1905 yılında kurulan "Asya Bilim Kurumu", 1907 yılında "Uzakdoğu Kurumu Bilimsel Araştırma Bölümü" adını alarak bilimsel bir dergi yayınlamaya başlamış, bu dergi 1911 yılından itibaren *Tōyō Gakuhō* adı altında çıkarılmaya başlanmıştır. Bu arada 1908 yılından itibaren "Güney Mançurya Demiryolları Şirketi" yapısındaki "Tarih Araştırmaları Bölümü"nde ve Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nde çalışmalar sürdürülmüştür. Çin'in Kuzey komşuları ile ilgili olarak, özellikle Tokyo Üniversitesi'nde, Mançurya, Kore araştırmaları yanında, Moğolistan ile ilgili çalışmalar yapılmış, Kitanlarla ilgili olarak Tsuda Sokichi, Matsui Hitoshi; Yüan Dönemi üzerinde, Yanai Wataru⁵³; Ming Dönemi'ndeki Moğollarla ilgili olarak, Wada Kyōshi⁵⁴ araştırmalarda bulunmuşlardır. Bu arada, daha sonra sözünü edeceğimiz, Orta asya tarihi araştırmalarına büyük katkısı olan, Haneda Tōru'nun da Moğolistan ile ilgili dikkate değer çalışmaları vardır.

50- *Über die Sprache des Hiung-nu Stammes und der Tung-hu Stamme* ile *Die chinesische Inschrift auf dem Gedenkstein des K'ue-t'e-kin am Orkhon*, übersetzt und erläutert, Sinologische Beiträge zur Geschichte der Türk Völker II, Bulletin de l'académie des Sciences de St. Petersburg, c. 17, 2, 1902.

51- Yoshihara Kōhei, *Yoshihara Shiro Ikō*, *Tōbu Mōko ni okeru Rokoku-no Seiryoku*, *Mōko*, 1, 1939-4; *Yoshihara Shirō Tōbu Mōko Shisatsu Shuki*, *Zenrin Kyōkai Chōsa Geppō*, 81, 82, 1939-2,3

52- *Mōko Miyage*, Tōkyō, 1909.

53- *Yanai'in* yazıları *Mōkoshi Kenkyū*, Tōkyō, 1930; çalışmalarıyla ilgili olarak bk. *Shigaku Zasshi*, 37-3, 1926, *Tōyō Rekishi Daijiten*, c. 8, s. 264; *Ajia Rekishi Shiten*, c. 9, s. 80.

54- Wada'nın çalışmaları için bk. *Wada Hakushi Kanreki Kinen Tōyōshi Ronsō*, Tōkyō, 1951.

Japonya'nın Moğolistan siyaseti çerçevesinde, devlet tarafından da özendirilen Moğolistan araştırmaları yanında, özellikle Kuwabara Jitsuzō ve Yanō Jinichi gibi Sinologların Moğolistan'daki araştırmaları ile antropolog ve arkeolog Torii Ryuzō⁵⁵ ve eşinin 1906-1908 yılları arasında Moğolistan'da yaptığı araştırmalar bilim dünyasına yeni kaykılarda bulunmuştur.

Bu arada Moğolca ile ilgili çalışmalarda da ilerlemeler kaydedilmiş, dilbilgisi⁵⁶, sözlük çalışmaları gelişme göstermiştir.

Japonya'da Orta-asya araştırmaları Moğolistan araştırmalarına kıyasla daha geç başlamıştır. Türkistan ile ilgili ilk seyahatnameyi yazan (1880) Nishi Tokujirō adlı bir diplomattır. Bundan sonra Orta-asya'ya giden Japonların sayısında artış görülmektedir. Bunlar arasında, 1892 yılında, at sırtında İran'a değin giden Fukushima Yasumaki, 1902 yılında Avrupadan yola çıkan Inoue Masaji; 1906 yılında Pekin'den İli'ye giden Hino Tsuyoshi; 1911 yılında Taşkent'e kadar giden Uehara Taichi; 1924 yılında Pekin'den İstanbul'a değin yolculuk yapan Soejima Jirō izlenimler ve raporlar yazmışlardır.

Bir Budist rahibi olan Ōtani Kōzui Asya'daki Budist eserlerini araştırmak amacıyla, toplam on yıl süren üç gezi (kimine göre dört) düzenlemiş, bu amaçla Orta-asya'ya da araştırma kurulları gönderilmiştir. Birinci yolculukta Ōtani ile birlikte dört kişi, 1902 yılında Londra'dan yola çıkmış, Rusya üzerinden Bakû, Semerkand, Buhara, Kaşgar yoluyla Yarkent'e gelmişler, burada iki kola ayrılarak, Ōtani ile birlikte iki kişi Keşmir'den Hindistan'a geçerek bu yönde araştırmalarda bulunmuşlar, diğer iki kişi, Watanabe Tetsunobu ile Hori Masao, Hotan, Aksu, Kuça, Turfan, Urumçi ve Hami'de araştırmalar yapıp 1904 yılında Hsi-an'a gelmişlerdir.

Türkistan'a yapılan ikinci yolculukta, Tachibana Zuichiyō ile Nomura Eizaburō, 1908 yılında Pekin'den yola çıkarak Turfan'a gelmişler, buradan Nomura Batıya, Tachibana Güney'e doğru gitmiş, daha sonra her ikisi de Keşmir'de Ōtani grubuna katılmıştır.

Üçüncü yolculuk Tachibana ile Yoshikawa Koichirō tarafından yapılır. Tachibana Londra'dan 1910 yılında yola çıkarak Rusya üzerinden Urumçi'ye gelir. İkinci yolculukta tamamlanmayan kazı işlerini

55- Yapıtları için bk. Yamauchi S., *Ko Torii Ryūzō Sensei Chosaku Mokuroku*, Jinreigaku Zasshi, 63-3, 1953.

56- Takeuchi Kinotsuke, *'Mōko Kenkyū-no Hattatsu' II Mōkogo (6) Tōhō-ni okeru Mōkogo Kenkyū*, Zenrin Kyōkai Chōsa Geppō, 47, s. 113.

ele alarak Taklamakan ve Lob Çöllerini geçerek Kunlun Dağları içlerine kadar ilerler. 1911 yılında Tun-huang'a gelen Yoshikawa ile buluştuktan sonra, Tachibana Turfan, Urumçi yoluyla Sibiryaya'ya geçip ülkesine döner. Yoshikawa ise Kaşgar'da araştırmalarda bulunarak 1914 yılında Japonya'ya gelir.

Bütün bu araştırmalardan sonra, çeşitli raporların da yayınlanması üzerine⁵⁷, Japonya'da Orta-asya araştırmaları Çin, Moğolistan ve Mançurya araştırmaları dışında bağımsız bir bilim dalı olarak ele alınmıştır. Bu dönemde Japonya'da ele alınan başlıca sorunlar, Shiratori'nin ortaya attığı Orta-asya halklarının etnik kökeni, yeni bulunan belgelerle ilgili sorunlar ve Budist misyonerlerinin seyahatnamelerinin incelenmesi ve bunlarla ilgili tarih ve coğrafya araştırmalarıydı.

Shiratori Orta-asya tarihi araştırmalarının başlatılmasında büyük katkısı olan bir bilim adamı olmakla beraber, kendisi bölge olarak Doğu Türkistan üzerine pek fazla eğilmemişti. Shiratori'nin bu alanda, Wu-sunlarla ilgili ve iki ciltlik *Orta-asya Tarihi Araştırmaları* adı altında incelemeleri bulunmaktadır⁵⁸. Kendisi, Japon tarihi, eskiçağ Çin tarihi, Kore, Mançurya, Moğolistan araştırmaları gibi çok geniş bir alanda çalışmıştır.

Yeni bulunan belgeler üzerinde çalışarak Orta-asya tarihi araştırmalarına büyük katkısı olan Japon bilim adamlarından biri de Haneda Tōru'dur⁵⁹. Kendisi, Orta-asya'da bulunan yeni belgelerin açıklanması, Budizm, Mani Dini, Nestorianizm klasikleri üzerinde çalışmış, P. Pelliot ile birlikte bazı Tun-huang belgelerini yayınlamıştır. Shiratori'nin dil ve etnoloji gibi yeni bilim dallarını kullanarak başlattığı Çin kaynaklarındaki Türkistan kayıtlarının incelenmesi ve Haneda'nın yeni bulunan belgeler üzerindeki çalışmaları, dikkatleri Budist seyahatnameleri ve Doğu-Batı ilişkileri üzerine çekmiş, bu alanda geniş çalışmalar yapılmıştır⁶⁰. Sonuç olarak, XIX. yüzyılın sonları ile 1930 yılları arasında Japonya'daki Orta-asya araştırmalarında büyük bir ilerleme ve birikim sağlanmıştır.

57- *Chūa Tanken*, Hakubunkan, Tōkyō, 1912; *Shinkyō Tankenki*, Minyūsha, Tōkyō, 1912. Mektuplar, günlükler, güzergah şemaları için bk. Uehara Yoshitaro (Derl.), *Shin Saiikiki*, Yūkōsha, Tokyo, 1937, 2 cilt.

58- *Über den Wusun-stamm in Centralasien*, Shigaku Zasshi, 14, 1903; *Saiikishi Kenkyū*, Iwanami Shoten, 1941, 1944, 2 cilt.

59- Yazıları ölümünden sonra iki cilt halinde yayınlanmıştır: *Haneda Hakushi Shigaku Ronbunshū*, Kyōto, 1957-1958.

60- Fujita Toyohachi, *Tōzai Kōshōshi-no Kenkyū*, Tōkyō, 1932; Kuwabara Jitsuzō, *Tōzai Kōtsūshi Ronsō*, Tōkyō, 1933.

1931 yılında Mançura olayının ortaya çıkması, Çin-Japon Savaşı ve daha sonra Mançurya'da Japonlar tarafından kukla bir hükümetin kurulması, Japon bilim adamları için yeni olanaklar sağlamış, böylece Sibirya, Moğolistan, Türkistan ve Sovyet Orta-asyası sınırlarında örgütlü araştırmalar yapılmaya başlamıştır.

Eylem alanını genişleten "Mançurya Demiryolları Şirketi'nin bilimsel araştırma organları, özellikle Moğolistan'ın toplumsal ve ekonomik yapısı üzerinde çalışmalarda bulunmuşlar, Moğol toplumunu tarımcı, yarı tarımcı-yarı hayvancı ve hayvancı olmak üzere üçe ayırarak, ayrı ayrı incelemeyi planlamışlardır.

Bu arada, 1933 yılı sonunda kurulan "Zaidan Hōjin" (Japon Vakfı), Tokyo dışında Moğolistan'da da şubeler açmış, rapor ve dergiler yayınlamaya çalışmalara katkıda bulunmuştur. Ayrıca, dünyadaki klasik Moğol araştırmaları ile ilgili çalışmalar Japonca'ya çevrilerek on küsur ciltte yayınlanmış⁶¹, 1938 yılında, İslam araştırmaları çerçevesinde, *İslam Çevresi* adlı bir dergi çıkartılarak, Orta-asya'daki Müslümanlarla ilgili çalışmalara önem verilmiş, aynı yıl Tokyo'da "Doğu Asya Araştırmaları Merkezi" kurulmuş, çeşitli araştırma kurulları belli konular üzerinde incelemelerde bulunmuşlardır.

1933-1942 yılları arasında, Tokunaga S.,⁶² Odaka A.,⁶³ Kihara H.,⁶⁴ Tada F.,⁶⁵ ve Imanishi K.⁶⁶ gibi bilim adamlarının başkanlığında kurulan araştırma kurulları, Jehol, İç Moğolistan, Doğu Gobi ve Hsing an'da coğrafya, tarih, antropoloji, arkeoloji, bitki örtüsü v.b. konularında araştırmalar yapmışlar, raporlar yayınlamışlardır. Bu arada, "Doğu Asya Arkeoloji Kurumu" nun çalışmaları çerçevesinde, antropolog Yokoo Yasui, arkeolog Egami Namio, jeolog Matsuzawa Isao, dilci Takeuchi Kinotsuke Silinghol'da incelemeler yapmışlardır.

II. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Japonya'nın "Mançurya Demiryolları Şirketi Araştırma Bölümü" ve "Doğu Asya Araştırmaları Merkezi" gibi bilimsel kuruluşları dağıtılmış, Sinoloji malzemelerinin büyük bir bölümüne de elkonulmuştur. II. Dünya Savaşı sonuna değin yapılan araştırmalar şöyle özetlenebilir:

61- *Mōko Kenkyū Sōsho*.

62- *Daiichiji Man-Mō Gakujutsu Chōsa Kenkyūdan Hōkoku Sōmokuroku*, Tōkyō, 1940.

63- *Mōkyō-no Shizen to Bunka, Keijō Teikoku Daigaku Mōkyō Gakujutsu Tankentai Hōkokushō*, Tōkyō, 1939.

64- *Uchimōko-no Seitbutsugakuteki Chōsa*, Tōkyō, 1940.

65- *Gobi-no Sabaku*, Tōkyō, 1943.

66- *Daikōanrei Tanken*, 1942 nen Tankentai Hōkoku, Tōkyō, 1952.

Coğrafya ve jeolojiyle ilgili olarak, Moğolistan'ın belli yörelerinin fiziksel yapısı, iklim değişiklikleri, özellikle çoraklaşma sorunu, jeolojik yapı, Çin'in Kuzey yörelerindeki lös toprakları üzerinde araştırmalar yapılmış, jeopolitikle ilgili çalışmalara önem verilmiş, Orta-asya'dan itibaren tüm bölgenin bitki örtüsü ve hayvanları incelenmiştir.

Fizik-antropoloji konusunda, Moğollar, Mançular, Koreliler ve Japonlar üzerinde karşılaştırmalı araştırmalar başlamış⁶⁷, kültür ve sosyal-antropoloji alanında tek tek ya da örgütlü çalışmalarda bulunulmuş, özellikle Şamanizm üzerinde durularak⁶⁸, söylencele (mitler), müzik, tiyatro, sanat, toplumsal yapı ve aile dizgesi gibi konulara önem verilmiştir.

Bu arada, dille ilgili çalışmalarda da gelişmeler kaydedilerek⁶⁹, *Moğolların Gizli Tarihi*, *Altan tobçi* gibi kaynakların çevirileri yapıp, bu eserler üzerinde ayrıntılı çalışmalarda bulunulmuş⁷⁰, çeşitli sözlükler derlenmiştir.

Ekonomik konulara da büyük ağırlık tanınan bu dönemde, toprak sorunu ile ilgili olarak, Ch'ing Hanedanı yönetimi sonlarında Moğolistan otlaklarının Çinliler tarafından tarım alanı haline sokulması üzerine köylüleşme sorunu, toprak mülkiyeti, üretim ilişkileri ve hayvancılık üzerinde durulmuş, ticaret konusunda, boylar arası alış-veriş, deri ticareti ile ilgili çalışmalarla Moğolistan'daki ticaret ilişkileri ve özellikleri üzerinde incelemeler yapılmıştır.

"Mançurya Demiryolları Şirketi" (Man Tetsu), "İyi Komşuluk Kurumu" (Zen Rin Kyōkai), "Doğu Asya Araştırma Merkezi" (Tōa Kenkyū-sho), Dışişleri Bakanlığı ve Kara Kuvvetleri Bakanlığı'na bağlı araştırma kurumları tarafından yürütülen çalışmalar sonucu, Mançurya, Moğolistan ve Türkistan ile ilgili olarak hemen hemen her konuda sayısız yazı, kitap ve raporlar yayımlanmıştır.

1930-1945 yılları arasındaki arkeoloji ve tarih araştırmalarına gelince; Torii Ryuzō'nun başlatmış olduğu arkeolojik araştırmalar bu dönemde, Moğolistan'daki Taş Çağı, Bronz Çağı, ilk dönem Demir Çağı alan-

67- Yokoo Yasuo, *Tōa-no Minzoku*, Tōkyō, 1942.

68- Akamatsu Chijō, Akiba Takashi, *Mōn-Mo-no Minzoku to Shūkyō*, Tōkyō, 1941.

69- Bu konuda *Gengo Kenkyū*, *Mōko*, *Mōkogaku*, *Mōko Gakuhō*, *Manshugakugo* adlı dergilerde pek çok yazı bulunmaktadır.

70- Shiratori Kurakuchi, *Onyaku Mōbun Genchō Hishi*, Tōyō Bunko Sōkan, 8, Tōkyō, 1943; Hattori Shirō, *Mōbun Genchō Hishi*, I., Tōkyō, 1939; Yamamoto Mamoru, *Sei Jingisukan-no Kahu*, Tōyōshi Kenkyū, 1, 1-5, 1935-10-1936-6.

larında geliştirilmiş, Jehol'de Liao Hanedanı ile ilgili buluntular üzerinde çalışılmıştır.

"Doğu Asya Arkeoloji Kurumu" yönetiminde yapılan kazılar sırasında, Moğolistan'daki Yontma Taş Çağı Kültürü, İskit Bronz Kültürü ile ilgili pek çok buluntu ele geçirilmiş, bunlarla ilgili kazı raporları yayımlanmış, bu arada, Yüan ve Ming dönemleriyle ilgili kent ve tapınak kalıntıları üzerinde çalışılmıştır⁷¹. Tarih öncesi arkeolojik araştırmalar⁷² konusunda özellikle Egami Namio'nun çalışmaları dikkati çekmektedir.

Naka, Shiratori ve Haneda gibi bilim adamlarınca başlatılan Moğolistan ve Orta-asya araştırmaları, bu dönemde büyük bir gelişme göstermiştir. Shiratori'nin yazmış olduğu "*Sınır Dışı Budunları*" bu döneme değin, kendisinin ve diğer bilim adamlarının yaptığı araştırmaların sayımı niteliğinde bir yapıttır⁷³. Bu yapıt temel olmak üzere bundan sonraki çalışmalarda, Moğol-Yüan Hanedanı ile ilgili olarak; göçebe Moğol Devleti ile Moğol İmparatorluğu'nun gelişmesi ve yayılması, Moğol yöntemi altına giren gölgelerde uygulanan siyaset ve yönetim dizgesi gibi konular üzerine eğilinmiş Cengiz İmparatorluğu dönemine kadarki süreç, Moğol boylarının hareketleri gibi konular ele alınmıştır.

Hsiung-nular konusunda, arkeolojik ve antropolojik araştırmaların sonuçlarıyla bağlantı kurularak, bu konuda temel kaynak olan *Shih-chi* ve *Han shu*'daki Hsiung-nularla ilgili kayıtlar üzerinde ayrıntılı çalışmalar sürdürülmüştür.

Göktürk ve Uygurlar üzerinde, yazıtlarla ilgili çalışmalara ek olarak, Çin kaynakları ile karşılaştırmalı araştırmalar yapılmış, bu konu yeni bir araştırma alanı olarak yaygınlık kazanmıştır.

Moğol-Türk göçebe toplumlarının gelenek ve göreneklere, devlet kuruluşu ve atalarıyla ilgili destanlar, Şamanizm ve adetleri pek çok araştırmacı tarafından ele alınmış ve incelenmiştir.

Orta-asya tarihi araştırmalarında, tarihi coğrafya açısından, Çin kaynaklarındaki Orta-asya kayıtlarına dayanarak, özellikle vaha devletleri ele alınmış, Çin gezginlerinin seyatnameleri üzerinde derin

71- Egami Namio, Komai Kazuyoshi, *Tōa Kōkōgaku*, Sekai Rekishi Taikci, II, Heibonsha, Tōkyō, 1934.

72- Bu dönemde Sibirya, Moğolistan ve Türkistan ile ilgili tüm ülkelerin arkeolojik araştırmalarının sonuçları konusunda: Umehara Matsuji, *Kodai Hoppō Bunbutsu-no Kenkyū*, Kyōto, 1938.

73- Saigai Minzoku, Iwanami Shoten "Tōyō Shichō" Shoshū, 1936.

çalışmalar yapılmıştır. Bu arada Uygur belgeleri ele alınmış Orta-asya'da İslamiyet'ten sonraki gelişmelere önem veren incelemelerde bulunulmuştur.

Bu dönemde yapılan araştırmalarda özellikle dikkati çeken iki eğilim bulunmaktadır: Bunlardan birincisi, toplum ve ekonomi tarihi araştırmalarının gelişmesine paralel olarak, göçebe devletlerin yapısı, kuruluşu ve yıkılışları, göçebe toplumların klan toplumu mu, yoksa feodal toplum mu olduğu, otlakların tarım alanı haline getirilmesi gibi konuların ele alınması ve ikinci olarak ta, Orta-asya tarihinin bağımsız bir araştırma alanı olarak kabul edilmesidir.

KAYNAKÇA:

Couling, Samuel, *The Encyclopaedia Sinica*, Oxford Univ, Press, London, 1917.

Demiéville, P., "Organization of East Asian Studies in France," *Journal of Asian Studies*, XVIII, 1958.

———, "Aperçu historique des études sinologiques en France", *Acta Asiatica*, No 11, 1966.

Eberhard, Wolfram, "Henri Maspero", *D.T.C.F. Dergisi*, C. IV, S. I (Kasım - Aralık 1945), s. 148-150.

———, "Paul Pelliot'un Ölümü", *D.T.C.F. Dergisi*, C. IV, S. II (Ocak-Şubat 1946), s. 233-236.

Fifty Years of Soviet Oriental Studies (Brief Reviews), USSR Academy of Sciences, Institute of the Peoples of Asia, 1967.

Fukui, Fumimasa, "Furansu Tōyō Gaku no Kinkyō", *Tōhō Shūkyō*, 27, 28, 30, 1966-67.

Ishida, Mikinotsuke, "Ōjin no Shina Kenkyū," *Kōritsusha Shoten*, 1932.

———, "Ō-Bei ni okeru Shina Kenkyū", *Sōgensha*, 1942.

Iwamura, Shinobu, *Jūsan Seiki Tōzai Kōsōshi Jōsetsu*", *Sansaidō*, 1939.

Yamada, Nobuo, "Nihon-ni okeru Mōko, Chūō Ajia Kenkyū Shōshi", *Arutaigaku Renraku Soshiki*, Ōsaka, 1970.